

DOZDEVEK IN REALNO¹

JACQUES-ALAIN MILLER

Zadnjič, ki je bil obenem letos prvič, sem vpeljal nov algoritem, ki ločuje in ureja dva termina: realno in dozdevek. Ta algoritem sem postavil nasproti tistemu, ki ga je Lacan vzel za svoje izhodišče in ki ločuje ter ureja označevalca in označenca.

$$\frac{\text{označevalec}}{\text{označenec}} \longrightarrow \frac{\text{Realno}}{\text{dozdevek}}$$

Prvega od obeh algoritmov – tistega na levi – je Lacan pojasnil, in sicer mu je prisodil osrednje mesto v spisu »Instanca črke«², ki pomeni, kot sem, zdaj je že nekaj časa tega, pojasnil, nekakšno vrnitev k njegovemu inavguralnemu tekstu o govoricah in govoru.³

Lacan nam je ta algoritem predstavil kot sežetek prispevka strukturalne lingvistike, ki jo je imel v tistem času za vodilno humanistično vedo in katere dognanja naj bi izrecno in še posebej veljala za psihoanalizo.

Drugi pa je nasprotno algoritem, ki sem ga sam rekonstruiral, opirajoč se na raztresene indikacije, ki sem jih našel oziroma izbral, izhajajoč iz zadnjega obdobja Lacanovega poučevanja. Ta drugi algoritem, ki ga bomo letos obdelovali, ima že na prvi pogled drugačen status kot prvi. Problematičen je že na sebi. Toda problematičen je tudi prehod iz prvega algoritma v drugega, in to toliko bolj, ker v nasprotju s prvim algoritmom, ki je podan

¹ Pričujoči tekst je prevod J.-A. Millerjevega predavanja z dne 25.11.1998, ki je bilo predstavljeno v okviru njegovega seminarja *L'expérience du réel dans la cure analytique* (1998 – 99).

² J. Lacan, »Instanca črke v nezavednem ali um po Freudu« v J. Lacan, *Spisi, Razprave-Problemi*, 8/1993.

³ J. Lacan, »Funkcija in polje govora in govornice v psihoanalizi,« v *Spisi*.

kot utemeljitven za neko znanstveno prakso, drugi vse prej postavlja pod vprašaj vsako znanstveno prakso.

V vsakem primeru pa drugi algoritem nekako postavlja realno zunaj dosega vsega, kar sodi v red diskurza, s čimer napeljuje na sklep, da vse, kar sodi v diskurzivni red, razvrednoti naš pojem znanosti glede na pojem realnega, ki mu tako rekoč po definiciji uhaja.

Drugi, torej problematični algoritem, ki sem ga sam deduciral in ki ga Lacan kot takega ni artikuliral, četudi menim, da ga je mogoče izpeljati iz tistega, kar je formuliral, pomeni preobrat prvega. Zato da bi to uvideli, zadostuje, da se vprašamo: kaj je dozdevek, za katerega gre v tem drugem algoritmu?

Dozdevek, ki ga drugi algoritem postavlja pod realno, torej kot podrejenega realnemu, bi v prvem približku opredelil in s tem hkrati uredil te štiri izraze kot nič drugega kakor sámo razmerje med označevalcem in označencem. Obenem pa bi predlagal, da ti dve formuli združimo v eno samo, ki pravzaprav zgolj zapiše to, kar sem zatrdil na začetku, da je namreč dozdevek, strogo vzeto, razmerje označevalca do označenca, vsega tistega, kar je mogoča zapisati s pomočjo razmerja označevalca do označenca.

$$\frac{R}{\frac{S}{s}} \} \text{ dozdevek}$$

To seveda zadeva v prvi vrsti status resnice, kolikor je namreč mogoče resnico ujeti v artikulacijo označevalca na označenca. Ne glede na to, ali damo pri učinku resnice prednost označevalcu ali označencu, je mogoče resnico vpisati le s pomočjo njune artikulacije. Pri tem pa je treba še natančneje določiti, kolikor je to mogoče, pomen, ki ga je treba dati prečki, ki je tu med temi termini podvojena.

Sam ji dajem pomen dominacije, obvladovanja in celo pomen kavzalnosti. Ko to prečko postavimo med označevalca in označenca, to ni zgolj zato, da bi ju ločili. Pač pa je prečka najprej in predvsem za to, da bi nas poučila, kako porazdeliti označevalca in označenca – in to za vse pojave. In natanko zato, ker je ta porazdelitev veljavna za vse pojave, ji lahko damo status algoritma. Z drugimi besedami, prečka je dovezetna, primerna in celo predestinirana za samodejno funkcioniranje.

Tako je treba vselej, ne glede na to, s čim imamo opraviti, ločiti označevalca in označenca. Prav ta poteza avtomatičnosti podeli tej porazdelitvi status algoritma. Temu sem dodal še en pomen, ki ga je mogoče razbrati iz tega, da je označevalec postavljen nad označenca. Dodal sem mu še pomen

vzročnosti, kar pomeni, da je označenec odvisen od označevalca. To vrednost dodeli označevalcu Lacanov spis »Instanca črke«.

V tistem, kar Lacan pozneje grupira pod imeni mehanizmov metafore in metonimije, odzvanja prevlada označevalca nad označencem. Različni učinki označenca nastajajo, pač glede na način, kako se označevalec navezuje na drugega označevalca. Učinek označenca je različen glede na to, ali označevalec nadomesti drugega označevalca ali pa se z drugim označevalcem povezuje. Kadar gre za zamenjavo enega označevalca z drugim, dobimo metaforični učinek označenca, kadar pa je označevalec povezan z drugim označevalcem, dobimo metonimični učinek označenca.

V obeh primerih pa algoritem zaznamuje odvisnost drugega člena od prvega. Če sem drugi algoritem zapisal v obliki, ki jo tu predlagam, je to zato, ker merim na enako razmerje, torej na razmerje, kjer realno obvladuje semantično povezovanje označevalca z označencem, kjer ima torej realno premoč nad dozdevkom.

Ta algoritem je preprost, v vsakem primeru pa je jasen, »čist«. Če pa vrh tega še drži, potem nas ne sme presenetiti, če lahko v isto linijo vpišemo tudi Lacanovo propozicijo, da je realno močnejše od resničnega, da je realno nad resničnim, ima premoč nad resničnim, in to natanko v tisti meri, v kateri se resnično vpisuje s pomočjo artikulacije označevalca in označenca. V vsakem primeru pa je Lacanova propozicija s tem izgubila svoj, vsaj na prvi pogled orakeljski vidik, saj zdaj lahko zariše konfiguracijo, v katero se vpisuje realno in iz katere ga je mogoče izpeljati.

Prvi algoritem pa s tem dobi za nazaj tale pomen. Klasični algoritem iz »Instance črke« dobi tale pomen, ki ga povzemam in razgrinjam takole.

$$\frac{\left[\frac{S}{s} \right]}{R}$$

Rekel sem, da je Lacanovo izhodišče teza, da dozdevek obvladuje realno. Ko sem to zatrdil, sem opravil neke vrste zanazajsko branje, iz perspektive Lacanove končne točke, ki je hkrati izginevajoča točka, ker je brez sklepa, brez točke prešitja. Perspektive, ki jih je Lacan odprl na koncu svojega poučevanja, berem tako, da delujejo nazaj na začetek njegovega poučevanja.

Načelo, po katerem dozdevek dominira nad realnim, je v nekem pomenu prav načelo strukturalizma. Strukturalizem, za kateri gre tu, je strukturalizem, ki ga je Lacan dobil kot darilo, volilo, strukturalizem, ki ga prejel iz rok Lévi-Straussa. In tisto, kar preseneča glede začetkov Lacanovega poučevanja, je njegovo zaupanje v jakobsonovski strukturalizem, kot ga je predelal

Lévi-Strauss, in to predvsem glede te točke, ki reducira realno, če smem tako reči, na nekakšno delitev, ki bi jo lahko primerjali z delitvijo kart, s katero se začenjajo igre s kartami.

Realno, o katerem govori Lévi-Strauss, je, denimo, geografija teritorija, ki ga naseljuje neko prebivalstvo, ali pa so to različni izvori tega prebivalstva, ali pa različne lokacije, na katerih se naseljuje in ki bi jih lahko obravnavali kot objektivna dejstva. Če želite, da vam dam zgled za realno na ravni posameznika, potem bi rekel, da je to grba Shakespearovega kralja Riharda. To grbo ima namreč na svojem hrbtu že od začetka. Tu ni imel nobene možnosti izbire. To mu je bilo prisojeno ali dodeljeno. To bi lahko bila kepasta noga, manjkajoči ud, kar koli, kar odstopa od norme in kar to potezo spremeni v posebnost, ki jo kralj Rihard spremeni v razlog za svojo terjatev, v imenu katere se čuti upravičenega, da s svojim delovanjem krši določeno število načel, predsodkov, kakor hitro mu je bila grba dodeljena kot križ, ki ga mora nositi. Kot nam pokaže Shakespearova drama, ji sam daje natanko pomen, ki lahko pripelje do posledic, ki presegaajo njega kot posameznika, saj lahko v imenu realnega svoje grbe z ognjem in mečem opustoši angleško kraljestvo.

Veliko drugih pomenov je mogoče dati grbi. Med počitnicami sem, denimo, prebiral spomine Casanove. V eni izmed njegovih pustolovščin nastopa tudi lepa grbavka, nekdo, ki je bil kaznovan kar z dvema grbama, ne samo z grbo na hrbtu, ampak tudi z grbo spredaj. In kot omeni sam Casanova, je ta mlada ženska znala na občudovanja vreden način izrabljati svojo grbo, svoji grbi. Posrečilo se ji je celo, da je s svojima dvema grbama postala zelo zaželena. To je težko. Težko zlasti zaradi grbe spredaj, ki bi utegnila ovirati spolni užitek, a zato toliko bolj zanimivo. Tu imamo osebo z dvema grbama, ki ju nikakor ni spremenila v razlog za terjatev. Brez težav bi jo lahko postavili nasproti Rihardu, saj je pri njej grba element zapeljevanja. In to je tudi razlog, zakaj Casanova pogoltne vabo in si čestita zaradi akrobatskih figur, ki jih mora izvajati, zato da bi osvojil ljubko dvojno grbavko – kar nedvomno vnaša določeno spremembo v njegove siceršnje avanture.

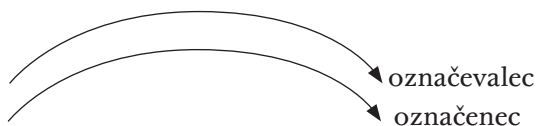
To je torej realno. Strukturalistično realno je pojmovano kot porazdelitev elementov, ki so že finalizirani s pomočjo označevalca. Tako, denimo, Lévi-Strauss opaza, da eni prebivajo zgoraj, drugi pa spodaj. To opažanje čisto samodejno proizvede označevalno opozicijo. To se pravi, da so elementi, med katere je realno že od začetka porazdeljeno, predestinirani za to, da bodo rabili kot označevalci. V strukturalizmu, kot ga je konstruiral Lévi-Strauss, Lacan pa ga je prevzel, je realno vnaprej določeno za to, da oskrbuje označevalec in simbolni red z elementi, ki bodo napotevali na pomen.

$$\uparrow \frac{S}{R}$$

Prav to pomeni: rabiti kot označevalec. Elementi služijo kot označevalci. To se pravi, da realno napotuje na pomen, da je realno na neki način prek tega, čemur bi lahko rekli prestabilirana harmonija, določeno za to, da napotuje na pomen. Tu imamo opraviti s transmutacijo realnega v označevalec.

Nič nenavadnega, da je to pritegnilo Lacana, saj bi lahko rekli, da se v analitičnem izkustvu realno predstavlja natanko na ta način, to je, kot delitev kart, ki jih sami nismo izbrali, kot selekcija, ki pa zato, ker je vpisana v diskurz, poraja, proizvaja pomene.

Višek pomena na ravni individualnega je ravno usoda. Usoda pomeni, da subjekt na podlagi delitve kart realnega ustvari pomen, ki vključuje vse, kar doživi, vse, kar izkusi. Ta transmutacija je transformacija, natančneje, sprememba statusa realnega v označevalca. To je nakazano v tretjem poglavju *IV. seminarja: La relation d'objet*, poglavju, ki sem ga naslovil »Le signifiant et le Saint-Esprit« (Označevalec in Sveti duh) in ki – v skladu s tem, kar je Lacan razvil kot algoritem – loči dve ravni, raven označevalca in raven označenca.

Toda rad bi vas opozoril, da ta elementarna shema vključuje nekaj, kar ni pokazano na tem grafu, namreč transmutacijo realnega.

Če ponovno preberete predstavitev te sheme iz tretjega poglavja, vidite, da ta shema, ki se ujema z algoritmom, kot nam ga ponuja Lacan, implicira med vrsticami operacijo, ki zadeva realno, vendar ni eksplicitno razvita kot taka.

To v prvi vrsti zadeva libido (referenco najdete na strani 48 iz *III. seminarja*). »Libido, pravi Lacan, je zmerom zaznamovana s pečatom označevalca«. Naj omenim mimogrede, da bo ta usmeritev nekaj let pozneje Lacana napeljala na to, da gon predstavi kot označevalno verigo. To je tu že nakazano. Tu imamo izhodišče za to konstrukcijo.

Lacan uporabi več izrazov, ki nam jih ponuja kot bolj ali manj ekvivalentne izraze za libido, med njimi poželenje (*envie*)⁴ – ki si ga sposoja od

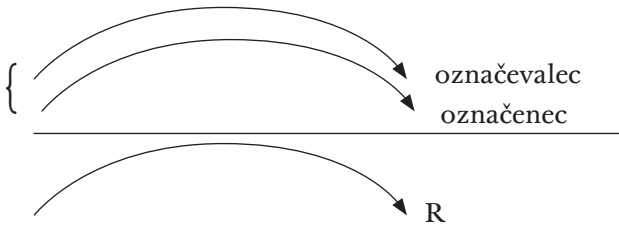
⁴ Ker sta v danem kontekstu francoska izraza »envie« (želja, poželenje, koprnenje, zavist) in »désir« (želja) rabljena skorajda kot sinonima, tudi sami uporabljamo slovenska izraza, ki sta si kar se da blizu.

Melanie Klein – in že nakaže, da poželjenje postane označenec. Tu vidim že napoved tega, kar bo izpeljal pozneje, namreč konstrukcijo koncepta želje (*désir*) kot označenca gonske označevalne verige.

Glede na zorni kot, iz katerega obravnavam to vprašanje, bi moral poudariti določen zadržek, to lahko najdete na strani 48, ki je pri Lacanu umeščen prav na to mesto, vendar bodo njegove posledice in nadaljnji razvoj izpeljani šele veliko pozneje.

»To ne izključuje, pravi Lacan, da ne bi bilo v gonu oziroma v poželjenju nekaj, kar nikakor ne bi bilo zaznamovano s pečatom označevalca.«

Mislim, da bi to moral predstaviti v obliki vektorja, sicer pa jih tako vpiše tudi Lacan, namreč instanco realnega, kot je zaznamovana z označevalcem, ki je sam preobrnjen v označenca, ne da bi pri tem mogli popolnoma izključiti možnost ostanka, ki ne sodeluje pri tem funkcioniranju.

Seveda pa je Lacan – v skladu s strukturalistično perspektivo – sprva vztrajal predvsem pri artikulaciji med označevalcem in označencem, se pravi pri tistem realnega, kar je bilo spremenjeno v označevalca in morda tudi preobrnjeno v označenca tega označevalca.

Od tod tudi pomen izraza, ki prevaja to preobrazbo v označevalca: signifikantizacija⁵. Ta izraz namreč lepo poda prevlado dozdevka nad realnim, povzdignjenje – izraz srečamo pri Lacanu – realnega v položaj označevalca.

Signifikantizacija vsebuje, če jo pogledamo poglobljeno, dve operaciji. Prvič, realno je dojeta kot element, se pravi, da je razbito na elemente [*élémentalisé*]. Na samem začetku nič namreč ne kaže, da bi se realno prezentiralo v obliki ločenih elementov, ki bi bili primerni za to, da postanejo označevalci. Zato moramo izločiti operacijo, ki razbija realno na elemente, operacijo, ki naredi, da se realno prezentira v obliki elementov, ločenih drug od drugega. Signifikantizacija je torej najprej razkroj v elemente [*élémentisation*].

In drugič, ker je realno signifikantizirano – to pa je druga operacija –

⁵ Ker ni ustreznega slovenskega izraza, bomo francoski neologizem »signifiantisation«, raje kakor da bi se zatekli k nasilnemu in izumetničenemu slovenjenju, prevajali s tujko: signifikantizacija. Temu ustrezno bodo tudi izpeljanke tvorjene iz tega samostalnika.

lahko rečemo, da je ujeto v zakone. Ujeto je v vednost, ki se predstavlja v obliki zakonov. Prav to je Lacan poudaril, le da je tokrat izhajal neposredno iz Jakobsona, da namreč obstajajo zakoni označevalca, ki se nalagajo realnemu.

Razbitju na elemente bi zato dodal še legalizacijo. Z drugimi besedami, ob tej transformaciji realnega v označevalca ne smemo pozabiti, da ima označevalec svoje lastne zakone in da se potemtakem ta transformacija nalaga signifikantiziranemu realnemu.

Ti dve operaciji bosta dejansko omogočili Lacanu, da prenovi naše branje Freuda, zlasti tistega pri Freudu, kar utegne nastopati kot realno v surovem stanju, se pravi tisto [*le ça*], ki je s to operacijo signifikantizirano in s tem opredeljeno takole: tisto [*le ça*], *Es*, v nemščini, je označevalec, pravi Lacan, ki je že tam v realnem, namreč kot nerazumljeni označevalec.

Pozneje bom natančneje pojasnil to nerazumevanje označevalca, ki je že tu, toda če ga omenjam že zdaj, je to zato, da bi opozoril, da Lacan vsaj od *IV. seminarja* naprej izhaja iz predpostavke, da je v realnem že artikulirani označevalec, se pravi vednost.

Z drugimi besedami, signifikantizacija realnega je na eni strani povzdignjenje realnega v položaj označevalca, toda na drugi strani je to tudi vključitev označevalca v realno, kot da bi že bil tam.

$$\begin{array}{c} \uparrow \\ \frac{S}{R} \\ \downarrow \end{array}$$

To ne pomeni nič drugega kakor zanikati, da bi v realnem bil dozdevek, saj je označevalec opredeljen, kakor da je že v realnem. Preberite ponovno tretje poglavje, zato da bi se prepričali, ne samo da s svojim branjem ne grem predaleč, pač pa zgolj poudarjam njegove konture, opirajoč se pri tem na drugi algoritem.

Kar nam je tu predstavljeno, je realno, ki se ravna po zakonih označevalca. Na tem ozadju pa toliko jasneje izstopi izpeljava, ki jo Lacan pripne na to konstrukcijo, da namreč ni prestabilirane harmonije med spoloma. Lahko bi rekli, da bi nas lahko ta operacija napeljala na nasprotni sklep. Lahko bi namreč mislili, da razčlenitev realnega na elemente in njegova legalizacija nujno predpostavljata prestabilirano harmonijo med spoloma. A ravno tu Lacan naveže na izkustvo, zato da bi ovrgel konstrukcije postfreudovcev, zlasti Jonesa, ki so, ne zavedajoč se tega, zgolj slepo sledili tej operaciji, to se pravi, predpostavili, da obstaja tako rekoč naravno, torej, zaradi signifikantiziranega realnega, harmonija med dekletom in fantom. Lacan je prisiljen vpeljati popravek, po njem bi bilo namreč napak izhajati iz predpostavke, da

obstaja med dekletom in fantom enako razmerje kakor med šivanko in sukancem. Tu se opira na Freuda, ko zatrdi, da v otrokovem razvoju ni ničesar, kar bi napotevalo na domnevo, da so tračnice, ki bi vodile od enega spola k drugemu, že konstruirane. To se pravi, da so že konstruirane tračnice spolnega razmerja. Tu seveda vpeljujem izraz, ki stopi v Lacanovo poučevanje šele pozneje.

Bodimo natančnejši. Lacanovo izhodišče, njegovo strukturalistično izhodišče, je najprej in predvsem teza, da obstaja označevalec v realnem – to pa ni popolnoma razvito, kot sem že povedal. Vse njegovo ponovno branje Freudovega tistega temelji na tem. Trdi namreč, da tisto [*le ça*], vir gonov, ni surovo realno, saj je v realnem že prisoten označevalec. Označevalec, ki je, kot se sam izrazi, že umeščen, ki funkcionira in ki ga najbolje predstavlja govornica. Toda označevalec ne prihaja v nekoherentni, neurejeni obliki, pač pa je strukturiran v skladu z normami označevalne artikulacije in zaznamuje vse tisto v subjektu, kar bi bilo mogoče predstaviti kot naravno.

Seveda je tu še tisto, čemur Lacan pravi »nezgode«, ki se pripetijo telesu, kar sem vam ponazoril z grbo kralja Riharda ali lepotice pri Casanovi. A tudi te nezgode so povzete v označevalca, se pravi, da so signifikantizirane in dajejo subjektu, kot pravi Lacan, njegovo prvo orožje. Tu lahko vidite evokacijo tistega, kar je v *Spisih* razvito v obliki subjektovega grba.

Kar Lacan predstavi kot grbe, so nezgode v zgodovini posameznika, tiste kontingentnosti v individualni zgodovini, tiste nezgode telesa, ki, potem ko so povzete v označevalec, dobijo za subjekt poseben pomen.

To je tisto, kar preseneča pri Lacanu, natančneje, pri tistem, kar je Lacan razvil in kar so njegovi učenci, celo tisti, ki so se od njega ločili, razširjali, namreč prvotna simbolizacija, se pravi to, da so realni elementi vključeni v označevalne povezave kot take in da so zaradi tega povzeti v logične zakone, ki se jim podrejšajo. Ti zakoni so hkrati prvi in poslednji, ker se nalagajo na realno, a ga obenem radikalno oblikujejo. Prav to je namreč impliciralo strukturalistično gledišče, ki je bilo Lacanovo izhodišče, da je namreč označevalec v realnem.

Toda, drugič, signifikantizacija realnega bi morala prinesti harmonijo, kot, denimo, pri Lévi-Straussu, kajti kadar Lévi-Strauss preučuje svoja plemen, če smem tako reči, signifikantizacija zmerom vpelje sistem, funkcioniranje in, konec koncev, harmonijo.

A prav tu, na mestu harmonije, ki naj bi jo implicirala signifikantizacija, trčimo paradokсно na neskladje, kot se lahko prepričate na straneh 48 in 49 *IV. seminarja*.

To je pokazatelj tistega, kar nezadržno modificira Lacanov strukturalizem. Kajti ta signifikantizacija je signifikantizacija, ki vsebuje neskladje,

je signifikantizacija realnega, vendar z neskladjem. Lacan vpelje to paradoksko neskladje, sklicujoč se na to, kar je Freud vpeljal kot obdobje latence, na podlagi česar lahko zatrdi, da je prvi objekt mati. Ta objekt je signifikantiziran in s tem vpisan v spomin, ki je v faznem zamiku glede na razvoj: ta signifikantiziran objekt se bo namreč vrnil in parazitiral na nadaljnjem subjektivem razvoju. Z drugimi besedami, obdobje latence je tista referenca, ki Lacanu omogoči vpeljati disharmonijo v tisto, kar bi morala biti harmonija med označevalcem in realnim.

Prav na podlagi tega obdobja latence, te reference, ki je dejansko zunanja strukturalizmu, lahko Lacan zatrdi, da je med najdenim objektom in iskanim objektom, ki je signifikantizirani spominski objekt matere, vedno neskladje. Zato lahko tudi reče, da bo objekt, ki je ohranjen v označevalcu in ga označevalec prenaša, povzročil neskladje v vsakem poznejšem subjektivem objektnem razmerju.

To že pomeni prek tega ovinka vpeljati nekakšno simbolno inertnost, ki krši kronološki red razvoja. To je tudi ovinek, prek katerega se Lacan loteva problema, da označevalec ne posnema označevalca, pač pa vsebuje inertnost, ki mu je lastna.

Kateri koncept ima na voljo Lacan na začetku, da to pojasni, se pravi, da pojasni to neskladje med označevalcem in realnim? Koncept, ki mu je na voljo, da bi to pojasnil, je konec koncev imaginarno.

Imaginarno je tisto, kar bi moralo pojasniti spodletelost pri signifikantizaciji. Tako namreč sam razbiram pomen stavka na strani 53 *IV. seminarja*: »V dialektiko, ki je najprej in predvsem med simbolnim in realnim, pravi Lacan, je vpeljana plast imaginarnega.« (To dialektiko sem ponazoril s pomočjo dveh puščic, ki sta obrnjeni v nasprotni smeri.)

Kaj pa je to imaginarno, ki ga Lacan raziskuje v svojem *IV. seminarju*? Kaj je imaginarna organizacija? To so učinki označevalne inercije, zaradi katere v zadnji instanci signifikantizacija realnega nikdar ne ustreza realnemu.

Lacan je poskušal ta proces oziroma to dialektiko »logicizirati«, povzeti jo v spisu »Pomen falosa«⁶. To dialektiko je poimenoval *Aufhebung* in rabo tega izraza upravičeval s pomočjo izraza povzdignjenje realnega, ko-

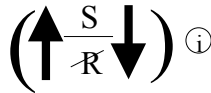
⁶J. Lacan, »Pomen falosa«, v *Spisi*.

likor ga je mogoče upomeniti, se pravi, kolikor je upomenljivo s funkcijo označevalca.

Obenem pa je pripomnil, da ta operacija predpostavlja, da je prečka vsakič postavljena na realni element.

Od tod je izpeljal celo položaj falosa kot označevalca same te *Aufhebung* in pri tem predpostavil, da bo sam falos izginil kot označevalec. Z drugimi besedami, falos je spremenil v označevalca te operacije, a pri tem predpostavil, da je zato sam označevalec falosa zaprečen in da bi moral takrat, ko je razkrit, vznikniti prav demon sramežljivosti.

§

Ta tekst o pomenu falosa naj bi logično pojasnil proces signifikantizacije. Lahko bi rekli, da je tisto, kar je Lacan poimenoval falos in kar je zaznamovalo poučevanje psihoanalize, simbol *par excellence* za to, da dozdevek vlada realnemu.

No, drugi algoritem, tisti, ki zoperstavi realno in dozdevek, pa prinaša preobrat glede tega, saj zahteva, da si moramo prizadevati odtegniti se tistemu, kar je najbolj zanesljivo v procesu našega formiranja. Ta preobrat dokončno razkrije pomen primata falosa in pokaže, da ni falos, tj. koncept falosa, nič drugega kakor kazalec neskladja med realnim in simbolnim.

Kaj naj bi pri samem Freudu pomenil primat genitalnega, namreč primat, katerega bistvo je Lacan razkril v primatu falosa? Pri samem Freudu ta primat kaže, če uporabimo Lacanove termine, da je razpoka v vednosti v realnem, da namreč vednost v realnem ni programirala dostopa do drugega spola. Prav to namreč pove Lacan že v *IV. seminarju*, samo da to pripiše obdobju latence, to se pravi, razvojnemu dejstvu in tu lahko vidimo, kako je sam pojem razvoja zakril pojem tistega realnega, za katero gre, natančneje, »pojem« tistega realnega, za katero gre.

Pravzaprav se Lacan že v *IV. seminarju*, prav tam, kjer razgrne operacijo signifikantizacije, ne more ogniti temu, da se ne bi skliceval na faktor, ki v

zadnji instanci pojasni, da vednost, ki je v realnem, ne vodi, ne omogoča, ne lajša, ne odpira dostopa do drugega spola.

Od vseh razlogov, ki jih je lahko navedel Lacan, sam navajam ravno tega, ker daje čar temu *IV. seminarju*, v njem je vsa njegova draž, ker je klic Freudu, namreč to sklicevanje na obdobje latence, na dejstvo, da je prvi objekt signifikantiziran, nato pa začenja motiti subjektova objektna razmerja, z drugimi besedami, da senca prvotnega objekta še kar naprej kontaminira razmerja, ki bi jih subjekt lahko imel.

Toda s tem, ko Lacan to izlušči prav kot strukturno dejstvo, hkrati pokaže, da je tam vednost, ki ne programira dostopa do drugega spola. To pa upravičuje Lacana, da na drugem koncu svojega poučevanja to manjkavost epistemičnega programa v realnem izlušči kot tako. Da jo izlušči kot tako s pomočjo propozicije, ki se vpiše prav na to mesto, da namreč spolnost naredi luknjo v realnem.

To pomeni: kar zadeva dostop do drugega spola (tako namreč sam prevajam Lacana), ni programa, ki bi bil vpisan v realno. Propozicija, po kateri spolnost naredi luknjo v realnem, radikalizira to, kar je Lacan razvil, izhajajoč iz obdobja latence. To je načelo nove univerzalne propozicije: če to spodleti, na primer, v spolnosti, spodleti za vsakogar izmed nas. Ali še drugače, nihče je ne odnese zlahka, kar implicira univerzalnost neuspeha.

To, kar Lacan v teku svojega poučevanja predstavi kot vrsto zdravorazumskih opažanj, empiričnih opažanj, na koncu povzame s formulo, ki je pravzaprav negativna univerzalna propozicija: »ni spolnega razmerja«, propozicija, ki označuje, meri na realno, v katerem ni vednosti, se pravi, realno, ki se odteguje signifikantizaciji, označevalni *Aufhebung* in ki ga falična *Aufhebung* ravno pušča ob strani.

$$\left(\begin{array}{c} \uparrow \text{S} \downarrow \\ \text{R} \end{array} \right) \textcircled{1}$$

R

8

Tu bi rad poudaril, v kolikšni meri je tu že od začetka vpisana oziroma najdemo tu inseminacijsko točko znamenite formule: »ni spolnega razmerja«, in to natanko kot pripeto na tako trivialen element, kot je to zatekanje k Freudovemu obdobju latence.

Tu gre dejansko za radikalni preobrat, ki določa, da se dozdevek označevalec-označenec vpisuje tam, kjer ni vednosti v realnem. Če naj dopolnim

svoj drugi algoritem, če naj ga preciziram, potem moram dodati, da sama luknja realnega določa, kaj se nato lahko vpiše kot dozdevek.

(luknja v Realnem)
 —————
 dozdevek ↓

Prav odsotnost spolnega razmerja kot formule je tisto, kar manjka kot program v realnem, to pa je hkrati tudi tisto mesto, od koder se vpisuje in od koder je mogoče pojasniti množenje označevalca in označenca.

Naj je še tako preprosto, vseeno bi pripomnil, da ta zastavitev vsebuje v svojih nadaljnjih izpeljavah preobrat očetovske metafore. Očetovska metafora predpostavlja namreč, da je užitek matere, vpisan kot DM, vendar z velikim D, podvržen označevalcu Imena Očeta. Iz perspektive drugega algoritma pa je ta očetovska metafora obrnjena, zato lahko Lacan zatrdi, in to ne po naključju, ampak logično, da je Ime Očeta zgolj eno izmed imen Bele boginje. Sklicujoč se na Roberta Gravesa, Lacan poistoveti Belo boginjo z Boginjo-materjo prvotnih religij, predhodnih religijam Imena Očeta. Ne vem, ali je imel prav, da je to trdil. Sam sem do neke mere kriv za to, saj sem mu sam dal knjigo Roberta Gravesa, ki se imenuje *White Goddess*. Dal sem mu jo, ker me je spravljala v zadrego. Dal sem mu jo, ker je bila knjiga, ki je trdila nasprotno od tega, kar je sam trdil. Takrat mi ni prišlo nič boljšega na misel, kakor da mu dam svojo knjigo, on pa je iz nje izpeljal to. Dal sem mu jo na začetku počitnic, na koncu počitnic pa je prišel z odgovorom, da je Ime Očeta zgolj eno izmed imen Bele boginje, za vedno Druge v svojem užitku. V tem vidim natanko preobrnjenje očetovske metafore, to se pravi, metafore, ki nam omogoča videti, da je Ime Očeta zgolj dozdevek, nezmožen obvladati realno, za katero gre, da je Ime Očeta zgolj ime med drugimi, ki so pripisana popolnoma drugemu užitku.

Ta obrat, glede katerega sem trdil, da gre tako daleč, da postavi pod vprašaj radikalnost očetovske metafore, in celo tako daleč, da omogoči vzpostaviti perspektivo, iz katere se nevroza in psihoza kažeta kot različni modalnosti vzpostavitve dozdevkov zato, da bi, neuspešno, obvladali realno, ta obrat nas pripelje do razvrednotenja polja govorice in funkcije govora. To napelje Lacana na to, da zatrdi, da je vse, kar ima pomen, zgolj imaginarno, da je celo sam aparat označevalec-označenec – tako ga namreč prevajam – zgolj dozdevek glede na realno. To ravno tako pripelje do razvrednotenja vse vednosti v razmerju do realnega.

A to je tudi razvrednotenje nezavednega. Zato si Lacan v zadnjem obdobju svojega poučevanja zariše perspektivo, ki je onstran nezavednega, kolikor nezavedno zmerom predpostavlja vednost, kolikor je nezavedno mogo-

če reducirati na vednost. Rekli bi lahko, da je nezavedno vezano na aparat označevalec-označenec. In pomen, ki ga je Freud dal interpretaciji, dejansko to potrjuje.

Prav to napelje Lacana, da zatrdi – gre za stavek, katerega perspektive so v nekem smislu brezdanje: »to, kar zares funkcionira, pravi v svojem seminarju *L'insu que sait de l'une-bévue s'aile à mourre*, kar zares funkcionira, nima nič skupnega s tem, kar tu imenujem realno.« Ta opozicija med funkcioniranjem, denimo, neke vednosti, organiziranega sistema označevalcev, se razlikuje od tega, kar Lacan tu problematično poimenuje vednost.

To se pravi, da Lacan ne predpostavlja te reference na realno, ki ostaja pri njem problematična, a tudi problematizirajoča referenca. To pomeni, da je realno referenca, na podlagi katere je mogoče problematizirati vse, kar sodi v red artikulacije označevalca in označenca.

Kvečjemu ima lahko status simptoma, pravi Lacan, celo njegovega lastnega simptoma v razmerju do označevalca in označenca. Tu lahko vidimo, zakaj je realno problematična referenca. Na eni strani, je realno nekakšna dedukcija iz nezavednega. Samo nezavedno se kaže kot odgovor realnemu – na ravni dozdevka – odgovor na luknjo v realnem, odgovor, ki ga motivirajo ničeva prizadevanja dati pomen odsotnosti spolnega programiranja na ravni realnega. Realno nastopa torej kot dedukcija iz nezavednega in morda celo kot invencija.

(luknja v Realnem)
(dozdevek) nezavedno

Seveda pa že golo dejstvo, da postuliramo realno, predpostavlja prav razmerje med označevalcem in označencem. Tako je Lacan v zadnjih letih svojega poučevanja od časa do časa opozoril na paradoksnost gole ideje pojma realnega. Kajti kakor hitro realno prezentiramo kot pojem, lahko rečemo, da je že ujeto v artikulacijo in premeščanja razmerja med označevalcem in označencem.

Zato tudi jemljem resno to, kar je Lacan formuliral v svojem *Seminarju*, navajam : »ni gotovo, da je to, kar pravim o realnem, kaj več kot govoričenje brez repa in glave«. Po mojem Lacan tu opozarja na ponovno absorpcijo pojma realnega v artikulacijo označevalca/označenca.

(označevalec) ← (luknja v Realnem)
(označenec) (dozdevek) nezavedno

To pa obenem pojasni, zakaj je Lacan pustil ta pojem realnega kot ne-

kakšno vodno znamenje, vtisnjeno v njegovo poučevanje, se pravi, prav kot skrajno pozicijo. Sam uporabi le enkrat ta izraz, ki pa nam omogoča, da v tej preobrnjeni perspektivi beremo same temelje psihoanalize.

Lacan ne ponuja realnega kot temeljni koncept psihoanalize. Pač pa ponuja, in sicer kot vodno znamenje, označevalca realnega kot narobno stran temeljev psihoanalize. Zato lahko predstavi svoje prizadevanje kot prizadevanje izreči resnico o vednosti, to se pravi, resnico o nezavednem. Prav na to je namreč meril na začetku svojega poučevanja: pokazati, da gre pri nezavednem za artikulacijo označevalca in označenca. Vendar pa ne reče, da mu gre za to, da bi izrekel resnico o realnem. Zato se tudi znajde pred breznom: kaj je sploh mogoče izreči o realnem, ne da bi pri tem merili na to, da je to, kar je o njem izrečeno, tudi resnično.

Sicer pa nam je Lacan dal zgled za to: ko je kazal in demonstriral svoj bomejski voz, se pravi, ko je poskušal najti pot, ki ne bi bila izrekanje resnice o realnem, pač pa kazanje realnega in njegovih artikulacij, ki se razlikujejo od artikulacij med označevalcem in označencem.

V tej perspektivi nam je omogočil videti, da je vse, kar je izrečeno, sleparija. Ker je to povedal učitelj, je to lahko le mejna izjava, ki jo je mogoče vpisati le glede na realno. Pomeni pa, da je vse, kar je izrečeno, dozdevk glede na realno. Tu lahko tudi vidimo, da je nekaj čisto drugega situirati nezavedno v razmerju do realnega ali pa situirati ga v razmerju do Drugega.

Situirati nezavedno glede na realno pomeni, da je nezavedno v bistvu samogovor, da nezavedno pomeni govoriti čisto sam v terminih dozdevka, zato da bi se branil pred realnim. To pomeni narediti psihoanalizo nemogočo ali pa jo spremeniti v izjemo. Zadnje Lacanovo poučevanje je situirano na to razpotje. Psihoanaliza je bodisi nemogoča, se pravi, da izrablja razmerja med označevalcem in označencem, ki sta zgolj dozdevk glede na realno, ali pa je izjema, kar pomeni, da je psihoanalitik zmožen zamajati subjektovo obrambo pred realnim. Biti analizant tako pomeni privoliti v to, da sprejmeš od psihoanalitika to, kar zamaje tvojo obrambo.

Tisto, kar bi morali letos raziskati s sredstvi, ki nam jemljejo dih, če smem tako reči, je to, da je pendant propozicije »Drugi ne obstaja«, ki sem jo skupaj z Éricom Laurentom že komentiral, uravnotežen s propozicijo, da realno je. Tisto, za kar gre v psihoanalizi, je realno in obramba pred tem realnim.

Lacan je zelo jasno zarisal izbiro, ki se ponuja subjektu, če Drugi ne obstaja, realno pa je. Obe temeljni poziciji, ki ju je mogoče imeti glede na realno, je pojasnil v teh terminih: gre ali za norost ali pa za mentalno debilnost. No, tudi mi se bomo preostanek tega leta počasi premikali naprej med norostjo in mentalno debilnostjo.

Prevedla Jelica Šumič-Riha